

Formodninger

om

de hos vor Alnue under Cyprians Navn forekommende
magiske Bøger.

af

Abraham Hall.

Bor ubødelige Gram har iblandt de fortreffelige Afhandlinger, hvormed han har jiret den ældre Samling af dette Selskabs Skrifter, tvende Gange valgt sig Emner tagne af overtroiske Skrifter. I den anden Deel af Selskabets Skrifter oplyser han i en videløstig og overmaade lærd Afhandling de samme sex Linier af de saa kaldte Sibyllinske Spaadomme, som den store Leibniz forhen i den første Deel af det Berlinske Societets Skrifter havde paa en anden Maade søgt at forklare: og i den fjerde Deel er Charlatanen og Quakfalveren (som Sl. Gram selv kalder ham) Theophrastus Paracelsus blevet værdiget hans Dmærksomhed, og visse Omstændigheder i hans Levnet og Skrifter nøie undersøgte. Jeg anfører dette til min Undskyldning, naar jeg i Dag understaaer mig at fremlægge nogle Undersøgninger om Cyprians hos os bekiendte, men uden for Danmark ubekiendte magiske Skrifter. Skulde Mandens Navnkundighed være nok til at retfærdiggjøre mit Valg, troer jeg saa Mænds Navne at være hos os saa bekiendte som denne min Cyprians, og hos en stor, skjønt ei den beste og oplyste Deel af Nationen turde hans Navn vel endnu, dog langt fra ei saa meget som før, nævnes med særdeles

Ærefrygt. Vel sandt, Dumbhed og Overtroe har alene forskaffet ham al sin Navnkundighed. — Men er det da Dyder, Heltedaad, sande og virkelige Fortienester, eller er det ikke blot og alene indtræffende Tidsumstændigheder, som have forskaffet den over det hele christelige Europa saa mange Aarhundrede igiennem og endnu i vore Tider meest bekiendte Romer al sin Navnkundighed.

Under Cyprians Navn giemmes, og, jeg tør vel endog sige, Stules omhyggelig af de fleste Besiddere endnu hos os her i Danmark nogle magiske Skrifter, ved hvis Brug og Læsning den ringere Almue, stiont nu langt fra ikke saa almindelig som forhen, troer at kunde frembringes overnaturlige Virkninger. For mere en 30 Aar sit jeg sat paa nogle Afskrifter af disse Overtroens Misfostere, og derved foranlediget esterspurgte jeg siden idelig i Tydskland, hvor jeg kom, om man kiendte noget til saadanne magiske Skrifter under Cyprians Navn. Endog de i Literairhistorien meest oplyste Mænd kunde herom ei give mig mindste Oplysning. Da magiske Skrifter i Almindelighed henhøre til de sieldneste Skrifter, opsøgte jeg (stiont Sielendheden endog udgier alene deres hele Værdie) i de udenlandske Bibliotheker deslige Skrifter, og kom jeg derved paa Spor af visse literariske Omstændigheder, som jeg formoder at kunde have givet Anledning til, at Cyprianus og disse hans Skrifter hos os ere komne i et saadant Udtraab.

Naar endog store Bogkiendere ei kiendte Cyprianus, som en magisk Skribent, feiler man dog, i Fald man troer at dette Navn skulde være ube-kiendt i Magiens Historie. Allerede i det tredie Aarhundrede forekommer Troldmanden Cyprianus, men om denne er den hellige Lærefader og Carthagos Biskop Thascius Caecilius Cyprianus eller Antiochiens, ligeledes hellige Biskop og Nicomedisk Martyr Cyprianus, derom er man uenige. Den lærde John Fell, Biskop til Chester, vil slet ikke tilstaae den sidste Antiochenske Cyprian virkelig at have været til. Den Confessio S. Cypriani, som Fell i sin Udgaave af den Carthaginensiske Cyprians samtlige Værker al-lerførst har udgivet paa Latin, og hvortil Benedictineren Prudentius Mairan i sin Udgaave af samme Lærefaders Skrifter 1726, og Jesuiten Joh. Eleus i Actis Sanctorum Antverpiensibus (1) 1760 har leveret os den græske original Text, vil Fell at være sammendigtet om den Carthaginensiske Lærefader,

(1) For September Maaned ad diem 26. Septbr.

fader, og først siden efter, da man mærkede eller troede at meget af det her fortalte ei kunde passe sammen med andre mere troværdige Efterretninger om den Carthaginenfke Bifkop, opdigtede man en Antiochenfke Cyprianus, som da ffulde være den, som her i denne Confession bekiendte fine for Christendommens Antagelse brugte og vidt drevne magiske Kunfter. Vel sandt, den romerfke Kirke mangler det endog efter deres egne Læreres Tilftaaelfe flet ikke paa opdigtede Helgener: de have for Exempel deres lange Christopher: Soldatens Eynd, som aabnede Christi Side paa Korfet, er blevet til en hellig Longinus: det Torklæde, hoormed man foregav at Christus ffulde have tørret fig, da han bar Korfet, er blevet til en hellig Veronica: den Engelefke Matrø St. Albans Kiøle er blevet til en hellig Amphibalus, og at en Svenfke Reifende i Feberhede længtes efter og raadre paa Filabunca eller oplagt Melk fortælles i det mindfte at have bragt Catholfke Geifflige engang til knælende at anraabe Sancta Filabunca. Men har det endog lykkes for den lidet troende Catholif Launoius at faae endeel Helgener udvifste, fom lettroende Paver havde faaet indpractiferet i den Catholfke Kirkes Himmel, har man dog ikke vildet tilftaae den protestantifke Bifkop Fell at faae den Antiochenfke Bifkop udfeiet. Da Opfinderen eller om man vil kalde ham Forfatteren af de faa kaldte Acta S. Cypriani, S. Justinæ et S. Theoctifti engang havde faaet en Antiochenfke Cyprian færdig, hialp den overtroifke Keiferinde Eudocia paa Sagen ved at fette disse tre Helgeners Eventyr paa Vers, hvilket Eudocianfke Arbeide Photius har befkreuet i fit Bibliothek, og nu fpadferede alle disse tre Helgene alt i det femte Aarhundrede ubindrede ind i Martyrologierne. Althelminus i det fyvende Aarhundrede, Beda, Rabanus Maurus, Wandelbertus, Abo, Usuardus, Notkerus bleve nu Vidner og Forfægtere af deres Tilbørelfe, og fomme ogsaa (naar jeg undtager du Pin) af alle nyere Catholfke Kirkehiftoire-Skrivere, fom jeg kiender, uden videre Modffigelfe antaget. Saaledes have, at jeg ffal nævne nogle af de nyeste og meeft bekiendte, foruden Gervaise (2), Tillemont, Prud. Mairan, Ceillier og ifær Jefuiten Joh. Eleus forfvaeret disse tre Helgene imod Fells Indvendinger, og det endnu i dette vort attende Aarhundrede, da man dog i den romerfke Kirke

(2) J hans Vie de S. Cyprien. Par. 1717. 4.

sels temmelig felet og erkjender den catholske Helgenhimmels Brøstfælbighed, veed at det er forproppet, og om da endog nogle Helgener eller Martyrer skulde dumpe ned, (thi med den hellige Cyprianus fra Antiochien forsvinder tillige den hellige Justina og Helgenen Theoctistus,) var Skaden dog ikke saa stor for ivrige Messelæsere, da man til den 26de September dog endnu haver i Actis Sanctorum til saadant Brug 12 forskjellige Helgener og Martyrer foruden de 49 Soldater, som paa denne Dag skal have lidt Martyrdommen til Byzantium i Selskab med den hellige Callistratus.

Det vilde være for vidtloftigt om jeg imod alle disse Vidner og Forsøgere vilde bevise, at denne Antiochenske Cyprianus er en opdigtet Person, skjønt jeg ei just vilde bygge saadan min Daastand alene paa Fells Beviser. Jeg vilde med ham ikke tilstaae, at Gregorius Nazianzenus i sin attende Homilie in laudem Cypriani eller Prudentius saa kort efter begge disse Cyprianers Død skulde kunde have saa ilde sammenblandet dem med hinanden: ikke tilstaae, at nogen af dem skulde have kiendt og nyttet disse opdigtede Acta, men vel at Opdigteren maaskee havde kiendt Gregorii Nazanzeni anbragte Fortælling: Pontii, Cyprians heel maadelige Levnetsbeskrivelses, Længsel om den Carthaginensiske Lærefaders magiske Beskæftigelse for hans Omvendelse skulde ikke bringe mig til at derfor nægte samme, og Gervaisens Indvendinger skulde ikke svække den Bestyrkelse jeg for saadan Meening troer at finde i Augustini Ord om Cyprian i den 31te af hans Sermoner. Dog hvad enten det da er den Antiochenske, eller som jeg troer, den Carthaginensiske berømte Cyprian, som for Christendommens Antagelse har drevet magiske Kunster, saa bliver for mig kuns at undersøge, om man fra nogen af dem eller under deres Navne har havt magiske Skrifter, og om saadant kan have foranlediget eller været de hos vores Almue under Cyprians Navn bekjendte magiske Skrifter. Jeg vil anføre de Spor jeg dertil har fundet i adskillige Skrifter.

Den berømte Abbed Joh. Trithemius, som skjønt for klog til ei at indsee Magiens Daarlighed, dog ved sin Steganographie og andre flere Skrifter synes at have gjort alt sit til at blive anseet som Troldmand, hvilket da ogsaa skedte, har i sin antipalo maleficiorum, som findes i den Thottiske Manuscript-Samling paa det Kongelige Bibliothek, givet os den fuldstændigste Litterairhistorie for Magien i Middelalderens Tid. Han nævner da ogsaa i dette

dette Værks 1. Bogs 3. Cap. Cyprian, som en foregIVEN magisk Auctor. Item, siger han, est liber alius pestifer quatuor regum ex Dæmonum numero prænotatus, cuius initium est varium. Et nunc quidem incipit sic: *Quicumque magicæ artis*: apud alios vero aliter inchoatur. Et hoc maledictum opus S. Martyri Cypriano mendaciter audent adscribere, quod ultimo supplicio esset vetandum.

Jesuiten Mart. Delrio nævner ogsaa i sine disquisitionibus magicis libr II. quæst 4. Cyprians magiske Skrifter; Item ostentat, siger han paris mendacii iactantia libros Adæ, Abelis, Enoch, Abrahæ, Cypriani, Honorii, Alberti M. et aliorum.

Cyprians udgivere Biskop Joh. Zell sandt dem endog uden Tvivl i et af de engelske Bibliotheker. Jeg vil anfere hans Ord herom i den *Monitio ad lectorem*, som findes strax bag efter den forhen omtalte og af ham paa Latin udgivne *Confessio S. Cypriani*. Den begynder saaledes: *Hic succedere deberent duo libelli, alter idiomate latino, alter graeco conscriptus; prior dicitur Secreta Cypriani, alter εὐχαι Κυπριανου.* Quos quidem ex membranis describendos curavi, eo animo vt quandoquidem opuscula martyris nostri nomine insignita, vtcunqve spuria, edenda suscepissem, nihil per negligentiam aut fraudem prætermisisse viderer. Sed cum tractatus istos superstitione foedissima et ineptis Dæmonologiæ mysteriis scatere deprehendi, imo barbariem valde recentem redolere, excusatum me fore spero, quod luce publica prohibuerim. Zell har altsaa fundet i Bibliothekerne tvende paa Pergament skrevne magiske Skrifter, den ene Cyprians hemmelige Kunster, den anden hans magiske Bønner eller Incantationer. Var det rigtigt hvad i I. C. Mylii bibliotheca pseudonym. forekommer Tom. 2. P. 211, skulde man endog formodet noget af disse magiske Skrifter ved Trykken udgivet: *Exorcismus, scriber Mylius, quem Typographi Lugdunenses St. Cypriani nomine ediderunt, potius est Cypriani Nicomediensis, vt censuit I. Pamelius, quod ex Latini Latinii Tom. 1. Lucubrationum p. 301 refert Symbola Rauschiana.* Men hverken kan jeg i Lat. Latinii Anmærkninger til Cyprianum, som findes i den første Deel af hans bibliotheca sacra et prof. (i Fald det er dem hvortil sigtes) eller hos Pamelius

finde om Cypriani exorcismus: Ikke heller kiender jeg før Lat. Latini Død 1593 andre Lyonſke Udgaver af Cyprians Bærker end de i Octav der beſerges de Eſtertryk af Craſmi Noterod. Udgave, og i ingen af dem finder jeg Cypriani exorcismum.

Men er end ikke ved Trykken noget magiſk Bærk udgivet under den hellige Cypriani Navn, veed man dog af Jells anførte Sted med Wiſhed, at i Bibliothekerne findes tvende ſaadanne, det ene paa Latin, det andet paa Graeff. Man vil lettelig falde paa den Meening, at de magiſke Skriver, ſom den overtroiſke Almue hos os giemmer under Cyprians Navn, maatte maaffee enten være en Oveſættelſe af de af Jell fundne, eller dog den Tradition, hvorved Cyprian hos os tilſkrives diſſe Bøger, derfra have ſin Oprindelſe. Jeg har indeil 1779 ſtoaet i den Tanke, men førend jeg anfører, hvad der bragte mig til anden Formodning, maa jeg endnu anføre en Landsmands Tanker om Forf. til diſſe vore Troldomsbøger, da han er den eneſte ſom hos os i trykte Skriver har ſagt ſin Meening om deres Oprindelſe. En her ved Univerſitetet Studerende, ved Navn Ole Lyegaard har nemlig 1712 i en Diſſertation, ſom fører den Titel Lemmata et meletemata x. fremsat følgende Theſis:

Librum Magicum vulgo *Cyprianum* forſan *Ulyſſes* vel ſimile Gorgoneum caput non primitivæ eccleſiæ pater *Cyprianus* nobis reliquit.

Libri inuenti principium incertum eſt, certum tamen ab antiquo vsque tempore in Dania eum lectum, ſeruatam et exercitum fuiſſe. Cum iam monachis prædicatio euangelii in noſtris regionibus conceſſa erat, puduit eos palam ignorantiam ſuam in hac arte notiſſima, tum et nobiliſſima profiteri, vnde ſimulata libri notiæ auctorem eius *Cyprianum* finxerunt; Rationes vero probabiles inducentes nos ad auctorem Cypriani *Ulyſſem* ſimilemve credendum ex cathedra proferamus.

Paa hvilke Grunde Lyegaard bygte den Formodning, at en *Ulyſſes* eller et andet Gorgoneum caput ſkulde have digtet diſſe magiſke Bøger, har han paa den Tid ex cathedra forklaret. Neppe vil ved nogen fornuſtig Oiſning kunde udledes, hvilke diſſe Grunde maatte have været.

Man

Man tillade mig nu tilsidst at anføre paa hvad Maade jeg troer, at vor Almue er kommen til at faae Cyprian til classisk Auctor hos os i Magien. Dumbhed og Overtroe har til alle Tider skaffet visse Skrifter og Forfattere en udmærket og classisk Auctoritet i Magien, men Valget af samme har man ofte forandret, da naturligtvis Tilliden til deslige bedrageriske Skrifter meget svæktes, naar Udsaldet af de magiske efter deres Forfædres foretagne Operationer ei svarede til Forventningen og Haabet. Kong Salomon er den meest agtede Auctor i Magien, og adskillige ham paadigtede Skrifter have i mere end 2000 Aar beholdt deres classiske Auctoritet. Det er belienet endog af Muhamedanernes ReligionsSkrifter, hvor almegetig en Troldmand Araberne og Perserne anfaae Salomon at have været. Jøderne veed at fortælle, hvorfra han fik sin Kunst og Videnskab: Engelen Raffiel leverede vor første Fader Adam en Bog, hvoraf han lærte Magiens største Hemmeligheder, og som Jøderne kalde den større Raffiel for at distingvere den fra en mindre, men det forstaaer sig ligesaa rigtig magisk Bog, som samme Engel siden var saa god at levere Noah, da han gik ind i Arken. Kong Salomon var saa lykkelig at faae fat paa disse tvende Bøger, og ved dem blev han den vise og kloge Mand, som han virkelig skal have været. Vi ere endnu saa lykkelige, paa staae Jøderne, at have disse vist nok i saa Fald de ældste Skrifter, og Piont gandske imod sin Nations Billie (da samme ei vilde have saa uourderlige Skatte skulle komme i profane Hænder) lod Isaac Ben Abraham begge disse Skrifter trykke til Amsterdam 1701. 4. Saa taabelig endog alt dette Jødesladder er sammensat, saa gammel og længe vedvarende og almindelig udbredt endog iblandt Christne er dog Traditionen om Salomons Trolddomskunst. I den 8. Bogs 2. Cap. af sin Jødiske Historie fortæller Josephus os om Salomon, at Gud aabenbarede ham til Menneskenes Nytte en Maade, hvorledes de onde Aander kan besværes, at de udfare af Menneskene og aldrig komme igjen. Denne Maade at helbrede paa, siger Josephus, er endnu brugelig hos os. Jeg har selv seet, at een af mine Landsmænd, ved Navn Eleazar, uddrev udi Keiser Vespasiani, og hans Sønners og adskillige Officerers og Soldaters Nærværelse Djevelen af mange Besatte. Maaden han gjorde det paa var denne: Han holdt under den Besattes Næse en Ring, hvor der under Stenene laae en Rod, som Salomon havde udfundet dertil tienlig. Naar da

den

den Befatte lugtede til Ringen, uddrog han dermed den onde Aand igiennem den Befattes Næsebore: Mennesket faldt derpaa strax til Jorden, hvorpaa Eleazar besværede Aanden ei mere at fare i ham ved at nævne Salomons Navn og udsige den Besværelse, som denne Konge havde forfattet. Naar denne Eleazar nu saa meget tydeligere vilde bevise sin Kunsts Kraft for de Tilstødeværende, satte han et lidet Kar fuldt af Vand for sig, og befalede den af Mennesket udfarne onde Aand at støde Karret omkuld til Beviis for de Tilstødeværende, at han virkelig var uddrevet af Mennesket. Og naar dette da skedte, tvivlede ingen mere om Salomons Forstand og Wiisdom.

At denne Josephi Fortælling seer man, at Kong Salomon ikke skal have ladet sin magiske Wiisdom uddøe med sig. Den lærde Naude, veed at angive 13 magiske Bøger, som tillægges Salomon: J. A. Fabricius i sin Codice pseudepigr. V. T. forøger deres Antal endnu med nogle, men endnu flere har P. F. Arpe i sit lærde Skrivt de prodigiosis naturæ et artis operibus, talismanibus et amuletis vidst at tillægge, tildeels af Trithemii forhen anførte antipalo maleficiorum. Man betalte disse skionne Kariteter med utrolige Summer, og derved opmuntredes efterhaanden flere til at fabrikere nye Salomoniske Skrivter. Ligesom ogsaa andre igien, som det var mere om magisk Celebritet end Pengefortieneste at gjøre, ved Hielp af disse Salomoniske Bøger selv componerte under deres egne Navne nye magiske Skrivter.

Iblandt disse Salomoniske Skrivter ere nogle besynderlig høit agtede. Først og fornemmelig maa jeg her nævne den i Schalscheleth hakabala af N. Gedaliah anførte Miphtheach Schelomoh eller saakaldte clavicula Salomonis, som foregives at være fundet i Salomons Grav, og som er ofte og af adskillige i de fleste Europæiske Sprog oversat, men forskiellig fra den til Eoln 1653 under denne Titel trykte Bog, som er Joh. Caram. a Lobkowitzs Arbeide, og en Art af Commentar over Trithemii steganographia; ligesledes ogsaa forskiellig fra den Clavicula Salomonis, som And. Luppius 1686 har udgivet, og som er et Udtog af Theophr. Paracelsi theosophia pneumatica. Man har i den rigtige Clavicula Salom. baade Formularerne til Besværingerne og tillige ogsaa Beskrivelse over de til Magiens Udøvelse fornødne Instrumenter, hvoriblandt især de saa kaldte Pentakler, endelig og

Under

Underretning, om hvordan samme skal bruges. Om Aanderne har man et andet Værk, som fører Navn af Emptota Salomonis, omtrent en Pendant til den foregionne Dionysii Areop. Arbejde om Englerne, men meget mere nøiagtig. Joh. Wierus har brugt det i sin Pseudomonarchia demonum. Man finder her den hele Dieclearmee beskrevet som næsten gandske organiseret, og bestaaer den da efter prima plana af 572 Statsofficerer og salvo erroro calculi af 7405926 Gemene.

Uagtet Salomons Auctoritet i Magien allevegne erkjendtes, hindrede saadant dog ikke, at jo i det 13de og følgende Aarhundrede enkelte Mænd, tildeels dog ogsaa kun i visse Lande, erhvervede sig i kortere eller længere Tid en udmærket stor magisk Anseelse. I Italien var Petr. de Apono og hans Skrivter en Tid lang overmaade agtede. Man har gandske artige Historier (om jeg saa maa kalde almindelig troede Løgne) om ham. En Biskop til Siena var syg. Petr. de Apono, som med magisk forbandt medicinsk Praxis, blev tilligemed flere Medicis tilkaldt. Hans Mening om Sygdommen var gandske forskjellig fra de andre Lægers. For at komme ud af Sagen, skak Petr. de Apono Maven op paa Biskopen, tog Indvoldene ud af ham, viste sine Colleger den Beskædigelse i samme, som han paastod at være Aarsagen til Sygdommen, affik det betændte, lagde det øvrige ind i Biskoppen, som derpaa fuldkommen af ham cureredes. Naar man fratager, hvad ved at fortælle denne Kur af Ukyndige i Lægekunsten kan være tillagt, vil maaskee en duelig Chirurgus paatage sig at gjøre det samme, men neppe gjør han Petr. de Apono andre Kunster efter. Petr. de Apono havde Feber. Hans Naboe havde i sin Gaard herligt Vand, og Petr. de Apono lod idelig derfra hente. Naboen tilsidst leed af denne Vandhentning, nægtede ham Vandet. Petr. de Apono lod ham vide, at han i Fald han ei vilde med det gode lade ham faae Vand, skulde han gjøre at han hverken skulde kunde nægte ham eller andre Vandet. Hvad skeer? Natten kommer, og om Morgenen er Brønden flyttet ud fra Mandens Gaard midt ud paa Gaden, hoor den endnu, siger Fortælleren, den Dag i Dag er findes. En anden Gang var de Apono gaaet ud til et Bad en halv Mills Bei fra Padua. Det havde imidlertid regnet meget stærk, og Veien var meget selet. De Apono bliver derover længere ved Badet, men skikker sin Diener hjem til Padua for at hente ham en

Bog, som laae paa Bordet i hans Stue. Det var en magisk Bog, og neppe var Tjeneren kommen ud med den fra Padua, seend han giver sig til at læse op af den. Inden han selv veed deraf, er han omringet af en heel Mængde Dievle, som spørge hoed han vil dem. Jh nu, svarer han, han vil dem slet intet noget, han læste kun for Moerskabs Skyld i Bogen. De gav ham knubbede Ord, fordi han saaledes forgieves havde kaldt paa dem, og Tjeneren falder da paa, at siden de endelig vilde have noget at bestille, skulde de skynde dem og siden Veien var saa sølet, smukt immerfort broelægge den forud for ham lige hen til Badstuen, hvor de Apono opholdt sig. Dictum factum. Han travede fort, men Dievlene fik ligesaa hurtig den skønneste Chaussée forud særdig lagt for ham. Og i Fald man vil nægte dette Factum, paa staae Paduanerne at længe længe derefter har denne Bei endnu været til.

Nogle af de magiske Skrifter, som tillægges Petr. de Apono, ere siden efter ogsaa blevne tilskrevne andre, for Exempel Christian den Andens Berns Informator den berømte og virkelig lærde Henr. Corn. Agrippa. I sin Ungdom havde han rigtig nok fordybet sig i magiske Studier, men indfaae siden sammes Daarlighed. Dog da han ved mange Leiligheder skarp igiennemhøglede Munkene, og man paa den Tid endnu var i fuld Gang med at brænde Troldmænd og Hæve, var det den bedste Maade for Munkene at faae sig høvet, naar de ved at bringe ham i Udraab for Trolddom vel endog kunde vente at faae ham paa Baalet. De svarede ei heller nogen Umage: Agrippa store og til allehaande Kunster efter Biers Beretning meget vel oplærte Hund, hvilken han gav det Navn Monsieur, var efter Munkenes Forgivende den leede Satan, som Agrippa førte om med sig og brugte til at udføre sine Troldomskunster; den var sort og laaden, og vel derfor anseet som passende til at spille en Dievls Rulle. Paulus Jovius, Carl den Femtes vel lønnede og høist utilforladelige Historiefriver, saavel som ogsaa den Kongelige Francke Historiograph Ant. Thevet, (om hvilken de Thou siger sig at tvivle paa, at der nogensinde er gaaet et sandt Ord ud af hans Mund), indestaaer os ogsaa med al deres historiske Troeværdighed for Miscantens Rigtighed, og ligerviis som denne Hund ofte pleiede paa Agrippas Befaling at springe i Vandet, lader Paul. Jovius ogsaa Agrippa selv af Forviiselse springe i Rhonestoden ved Rhon og der drukne sig, uagtet man dog med fuldkommen

Kommen Visshed veed, at denne lærde Mand døde gandske ordentlig og roelig i Præsident Bacons Huus til Grenoble. Agrippa har imidlertid selv just ikke svækket Mistanken imod sig ved at udgivet sit Ungdomsværk de tre Bøger de occulta philosophia. Men for at giere ondt endnu værre, har man end ikke undladet at opdigte og tilføie under Agrippas Navn den fjerde Bog gandske opfyldt med magisk Overtroe, ligesom ogsaa efter hans Død flere Skrifter af samme Sauerde ere under hans Navn udfomne.

I Tydskland blev Albertus Magnus, som i det 13de Aarhundrede var for lærd en Mand til ei at ansees for Troldmand, en Tidlang den meest berømte magiske Auctor. Petr. Jammy har i 21 Folio Bind samlet hans Værker, men flere Bind kunde endnu samles af de Skrifter, som i Bibliotheker giemmes under hans Navn, og her feile: de fleste tillægges ham vel urigtig, og mange ere af magisk Indhold. Blandt disse sidste har jeg fundet et Par i Bibliotheker under Joh. Fausts Navn. Og da Faust bliver mig ved den forehavende Undersøgelse alene vigtig, forbigaaer jeg at nævne Theophr. Paracelsum og flere i det Mellemrum imellem Albert-den store og ham i Tydskland navnkundige magiske Forfattere.

Om den saa kaldte Dr. Joh. Faust har man alt i det 16de Aarhundredes de udgivet adskillige opdigtede Biographier. Forfatteren af den til Leipz. 1791 udgione: Hist. critique Untersuchung über das Leben und die Thaten des als Schwarzkünstler verschrieenen Landfahrers Dr. Joh. Fausts har angivet tvende Levnetsbeskrivelser, som til Berlin 1587. 8. og Hamb. 1594. 4. skulde være udgione. Ere Aarstallene rigtige, kan disse ikke være, som Forfatteren vil, Udgaver af Georg Rud. Widemanns Historia von d. Schwarzkünstler Dr. Joh. Faust, thi den er først udfommet 1599. Siden have flere båret denne Tassenspiller og Landstryger med særskilte Levnetsbeskrivelser, men af alle de Efterretninger, som der opregnes, indeholde kun Joh. Manlii, Jac. Thomasi, og især J. G. Neumanns Arbejder historiske Efterretninger. Alt det andet er Digt, og ligesaa den gamle tydske Comedie om Dr. Joh. Faust, som Lessing dog i sine Literatur-Briefe fra en anden Side betragter anseer som et af Tydsklands skønneste dramatiske Producter. Naar Maudé i sin Mascurat p. 520 kalder Faust: un homme imaginaire, une chimere des Allemans; naar den Altorfske Theolog

J. C. Dirrius (3) ogsaa nægter ham at have været til, og Fablerne om ham at være foranledigede alene ved den Mistanke om Trolddom, som spaktes imod den ved Bogtrykkerkunstens Tilveiebringelse saa heit fortiente Joh. Faust — troer jeg at de seite begge. At den Mainziske Faust eller, om man vil kalde ham saa, Faust jo nødvendig maatte blive anseet som Troldmand, saa længe han skulte Kunsten, og solgte sine Bibelstykker og andre sine Bøger som Haandskrifter, behøver ikke engang noget historisk Beviis. Men at han skulde være den ved gandske andre Handlinger og gandske anden Levemaade bergrædte Troldmand Joh. Faust, kan ingen kalde paa, som læser de Esterretninger vi have om ham fra tvende troeværdige Vidner, der selv have seet og kiendt ham: Joh. Trithemius (4) og Conr. Mutianus Rufus (5). Man tillade mig herom at anmærke, at begge disse Mænd have seet Faust længe efter den Mainziske Fausts Død (6). At de begge nævne ham med Fornavn Georgius, at Trithem, som har kiendt meest til ham, og har givet os de bedste Esterretninger, udtrykkelig skriver: at Faust selv sic titulum sibi conuenientem formavit: Magister Georg. Sabellicus, Faustus junior, fons necromanticorum, astrologus, magus secundus, chiromanticus, agromanticus (7) pyromanticus, in hydra (8) arte secundus. Efter dette maa da Troldmandens Fornavn være Georgius og ei Johannes: hans Families Navn maaskee være Sabellicus: Faust den Anden kunde han selv have kaldet sig, for at skille sig fra Faust den ældre, som ved Bogtrykkerkunstens Opfindelse var bleven udraabt for Troldmand (9). Eller vil man hellere antage Faust at have været hans Familienavn, kunde han maaskee

(3) I et Brev, som findes i J. G. Schelhornii amoenitatibus liter. V. p. 50 seq.

(4) I et Brev, som findes i den Spigelske Samling Pag. 312.

(5) I det 120. Brev af den Tenzelske Samling Pag. 95.

(6) Trithem 1507, Mutianus 1513.

(7) C. A. Heumann i et Brev til vor St. Dr. E. D. Hauber, som findes i sammes Bibliotheca magica III. p. 198, formener at det bør læses aeromanticus.

(8) Heumann mener at hydromantica ars skulde herved forstaaes. Der skal maaskee snarere læses in neutra arte. Trithemii Breve ere overalt meget urigtig aftrykte.

(9) Vi har paa saadan en Maade to Hrr, Philadelphia.

ffe have opkaldt sig Sabellicus enten efter den i Magiens Historie berømte Troldmand og Skribent Sabul, eller efter den i Magiske ogsaa i de Faustiske Skriver forekommende mægtige Naad Sabul. Trithem og Joh. Manlius beskrive ham for Nesten som et overmaade ondt og lastefuldt Menneske. Manlius kalder ham (10) turpissimam bestiam et cloacam multorum diabolorum. Man tillade mig at affkrive en eneste Tildragelse med ham, hvor han dog ikke viste sig saa ond, som han ellers skulle kunde have været. Phil. Camerarius, den berømte Joachimi Søn, fortæller om ham i sine horis subscisvis I. p. 314, at han i et Selskab blev engang anmodet om at vise dem et eller andet af hans Kunststykker; længe lod han sig bede, men endelig tilbyder han sig at ville ved sin Kunst forskaffe dem, hvad Frugt de behagede. De bleve enige om Wiindrue. Han bad dem sætte sig om Bordet, leverte dem hver en Kniv, og naar de saae den Wiinranke for dem, som han midt paa Bordet vilde lade fremvoxe, enhver da at vælge sin Klasse, holde Kniven paa Stilk, og naar han gav et aftalt Signal, paa engang affiere hver sin. Alting skedte med største Laushed. Faust opfyldte Værelset med Damp af magisk Røgelse, og Selskabet saae Wiinranken opstige, hver valgte sin Klasse, og sad færdig til at giøre Snittet. Men Signalet udeblev. Røgen forsvandt; og med den Wiinranke og Wiindrue. Enhver sad nu ved Bordet, holdende paa Næsen med den ene Haand, og med Kniven opløstet over samme, færdig at skiere til. Havde Faust været turpissima bestia et cloaca multorum diabolorum, undrer jeg mig over at han ikke gav Signalet. De samtlige Herrer havde da sadt der i en hellig Naade uden Næser.

Dog Faust som foregion Skribent bør alene interessere mig. Under følgende Titler har jeg deels selv seet, deels kiender af andres Efterretninger foregionne Faustiske Skriver:

- 1) Practischer Geisterzwang, hvoraf Voigt og Freytag omtale en trykt Udgave til Passau 1605. 12.
- 2) Praxis cabalæ albae, (andre tillægge et nigræ, som ei stod paa det Exemplar, som jeg kiender).

N 3

3) Mi:

(10) I sine Collectaneis p. m. 39, hvor han dog kalder ham med Fornavn Johannes.

- 3) Mirakul- und Wunderbuch, genant der dreifache Höllenzwang.
- 4) Der so genantte schwarze Mophrenstern.
- 5) Die Gauckelträsche.
- 6) Haupt- und Kunstbuch, d. i. aller Cabalisten und Weisen Fundamental-Praxis zur Lehre, in geheim seinem Diener Christoph. Wagner hinterlassen.
- 7) Höllenzwang ad thesaurum.
- 8) Doct. Faustens Schlüssel von dem Zwange der Höllen. Ex originalibus, Franckf. 609, trykt under saadan Titel, om hvilken siden. Udskillige af disse Skrivter ere kuns meget lidet fra hinanden forskjellige, og nogle af dem antræffes ogsaa under Alberti Magni Navn. Men under Cyprians Navn har jeg dog med nogen Forandring og Tillæg seet danske Oversættelser af No. 7. eller Fausts Höllenzwang ad thesaurum. I det ene Exemplar var et Udtoq af Clavicula Salomonis tilføiet. Og i andre Exemplarer, eller naar overtroiske Folk vil see sig rigtig forspuede, pleier ogsaa en Clavicula Salomonis at tilføies saa vel ved No. 3. som ved No. 5. af ovenanferte Faustiske Bøger. Saaledes findes ved de Julenat 1716 til Jena foretagne Besværinger, som kostede to Mennesker Livet, da de qualtes af Kuldampen, Fausts Höllenzwang og Clavicula Salomonis tilsammen brugte (11). Saaledes finder jeg i Intell. Bladet til den Jenaiske allg. Litt. Zeit. i Maret 1790 at tilbydes i Leipzig et Exemplar af Dr. Fausts Höllen- und Geisterzwang nebst dem Tractat Salomonis jeden Dienstgeist in beliebiger Gestalt zu bekommen, mit der Clavicula Salomonis Rom. 1510. Af hvad den nu afdøde noksom bekendte Dr. Bahrdt i sin Levnetsbeskrivelse 1. Th. S. 178 til 204 anfører om sine i Leipzig foretagne magiske Operationer, kan jeg see at hans Höllenzwang ogsaa maa have havt et Tillæg af Clavicula Salomonis.

Jeg har bemærket at det ene og største af de magiske Bøger, som vor Almue giemmer under Cyprians Navn, er en Oversættelse af Fausts Höllenzwang ad thesaurum. Men hvor man kom til Navnet kunde jeg ikke falde paa,

(11) See herom: Aetnemæssige Relation von dem, was in der Christnacht mit einem Studioso Medicinæ, 2 Bauern und 3 Wächter zu Jena sich zugetragen. Jena 1716. 4.

de paa, førend jeg 1778 i den Hamborgske Licent. Jac. Frid. Wiederholdts Bogecatalog fandt iblandt Octaverne følgende No. 2623. H. W. Cypriani Höllenzwang ex originalibus Leipz. 559 og endnu i samme Bind, Dr. Faustens Schlüssel von dem Zwange der Höllen ex originalibus Frf. 609. Jeg gav absolut Commission paa den: min Commissionair drev den til 60 Mk. og dermed slap han. Han skrev mig til, hvad jeg vidste, at det var en snaus Bog om at grave Skatte og deslige, og ikke værd at eie.

Om jeg nu end ikke fik Bogen og beholdt mine 20 Rdlr. opløstes dog for mig en Gaade, som jeg før ei kunde fatte. I engelske Bibliotheker findes nogle paa Pergament skrevne Haandskrivter af et Par stette overtroiske Bøger af magisk Indhold, som tillægges en Cyprianus. I andre Lande hører man intet til dem: men Bønderne og den ringeste Almue i Danmark have dog Oversættelser og hyppige Afskrivter af dem. Skulde man da alene i engelske Bogsamlinger og hos vor overtroiske Almue finde disse en gammel Cyprianus falskelig tillagte Bøger? Nu derimod begreb jeg, at naar Almuen i Tydskland havde iblandt sig en *Cypriani Höllenzwang*, kunde vor Almue ligesaa gierne faae den, som *Ulspeils Historie*, fra disse vore Naboer.

Men i Fald, som jeg formoder, vor Cyprians danske Bog skulle være en Oversættelse af Fausts Höllenzwang ad thesaurum, hvordan er da den Leipzigske trykte Udgave, som forekom i den Wiederholdtske Auction, kommet til at føre Cyprians Navn. Jeg erindrer ikke saa nøie hele Titelen af den tydske Faustiske, om jeg maa kalde det, Original, men er maaskee Fausts Navn ikke paa anden Maade tilkiendegivet paa Titelen, end som det er skeet paa Titelen af en latinsk Oversættelse af Fausts Værk, som jeg har ved Haanden, saa kunde denne H. W. Cyprian, som maaskee kuns var Udgi-
veren, let blive i Catalogen nævnt som Forfatter. Titelen paa den latinske Oversættelse er: *Hic Liber est in utramque patrem perfectus. Primo ut eo omnes spiritus infernales qui thesauros abditos custodiant, provocentur: secundo, ut eo omnes thesauros, qui in terra, vel super terram, vel sub aqua vel locis occultis latent, inveniantur. Et vocatur Vinculum infernorum.* Editus a magno illo principe M. I. F. et sacro loco literis comprehensus a her findes nogle Charakterer, som
jeg

jeg ei kan læse eller forklare, men i deres Sted har maaskee Udgiveren eller Oversætterten nævnt sig, og har været denne H. B. Cyprian.

Foruden ovenansførte Cyprianske Bog, som den vigtigste, da det er den Cyprianus, hvorved man skulle kunde mane Aander til sig, har vor Almne endnu en anden mindre Bog, som ogsaa fører Navn af Cyprianus. Denne er mere afholdt, og holdes for mere brugbar, da man uden just at incommodere Fanden selv med at komme, kan udrette mange i en Landhuusholdning brugbare Ting: slaae Dyr for Exempel ud paa en Tvo; komme ham til selv at bringe igien, hvad han har stiaalet; opdage om Dvæg er af Hæve forgiort, og da løsne samme, curere Tandpine, Fallende-Syge, stille Blodet, døve Øden, gjøre at Hunde ei kan bide en, gjøre sig skud- og stikfrie, faae Røven, allehaande vilde Dyr, ogsaa Fruentimmer til at løbe efter sig &c. &c., som alt sammen skeer ved at læse visse Ord, og foretage sig visse Manoeuvres, men uden at den onde Aand fremkaldes. Da Cyprianus engang var blevet en classisk Forfatter i Magien, har man vildet skaffe dette elendige Løi-Lillid ved at udgive det for hans Arbeide.

